

Menetelmäopas kielipesätyöntekijöille

ESIPUHE

Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesillä on tärkeä rooli saamen kielen ja kulttuurin elvyttämisessä ja suojelussa, sillä äidinkieli on side omaan kulttuuriin, identiteettiin ja sukuun. Menetelmää on käytetty kieliyhteisöissä, joissa kieli on uhanalainen ja lapsilla ei ole enää mahdollista oppia kieltä vanhemmiltaan. Suomessa menetelmää kokeiltiin ensimmäisen kerran projektirahoituksen turvin vuonna 1993, jolloin Sevettijärvellä järjestettiin puolivuotinen kielipesäkokeilu. Malli toimintaan saatiin Uuden Seelannin maoreilta. Vuonna 1997 koltansaamenkielinen kielipesätoiminta aloitettiin uudelleen. Samana vuonna Anarâškielâservi ry. (Inarinsaamenkielen yhdistys) perusti inarinsaamenkielisen kielipesän Inariin. Nykyisin kielipesätoimintaa on kaikilla kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä. Lapsen aloittaessa kielipesässä ovat useat vanhemmatkin alkaneet opiskella kieltä tukeakseen lapsensa kielenkehitystä. Kielipesät ovat siis aktivoineet myös vanhempia kielen elvytykseen ja säilyttämiseen. Lisäksi kielipesät ovat mahdollistaneet saamenkielisen opetuksen lisäämisen kouluissa, sillä suurin osa kielipesälapsista aloittaa kouluun siirtyessään saamenkielisellä luokalla. Kielipesissä kielen oppiminen tulisikin nähdä jatkumona, joka jatkuu kielipesästä kouluun ja siitä eteenpäin. Nykyään kaikkia kolmea saamen kieltä on mahdollista opiskella yliopistotasolla asti ja niillä tuotetaan myös mediasisältöä.

Kielipesätyö on luonteeltaan erilaista verrattuna äidinkieliseen varhaiskasvatukseen, koska keskiössä on kieli, jota lapset eivät vielä puhu kielipesätaipaleta aloittaessaan. Siksi kielipesätyö vaatii kasvattajalta enemmän tietoisuutta kielestä, sen käyttämisestä ja kielenopettamisen menetelmistä. Tämän oppaan tarkoitus on antaa tietoa kielipesätyöstä, lapsen kielenkehityksen vaiheista sekä erilaisista kielen tukemiseen ja kehittämiseen tarkoitetuista menetelmistä. Menetelmäopas on laadittu yhteistyössä lastentarhanopettaja Riitta Vesalan kanssa, joka on työskennellyt inarinsaamen kielipesässä ja toiminut lisäksi materiaalityöntekijänä Anarâškielâservin palveluksessa. Oppaan laadinnassa on käytetty apuna myös tammi-helmikuussa 2015 järjestettyjen kielipesätyöntekijöiden kehittämispäivien materiaalia. Kehittämispäivien aikana kielipesätyöntekijät muun muassa jakoivat omassa kielipesätyössä hyväksi havaitsemiaan menetelmiä. Kehittämispäiville osallistui yhteensä kolmetoista työntekijää seitsemästä kielipesästä. Mukana kehittämispäivillä olivat Nina Hirvonen ja Inga Äärelä Vuotson pohjoissaamen kielipesästä, Merja Pieski ja Tiia Rasmus Karigasniemen pohjoissaamen kielipesästä, Laura Tapiola Utsjoen pohjoissaamen kielipesästä, Roosa Nuorgam Helsingin pohjoissaamen kielipesä Máttabieggasta, Sanna Aikio ja Niina Siltala inarinsaamen kielipesä Kuátista, Ritva Kangasniemi ja Satu Aikio inarinsaamen kielipesä Piervâlista sekä Airi Portti, Raija Lehtola ja Tiina Kopakkala inarinsaamen kielipesä Piäjusta. Lisäksi koltansaamen osalta on konsultoitu Pirjo Lotvosta kielipesä Pe'sseristä. Työntekijöiden menetelmäoppaan lisäksi myös kielipesälasten vanhemmille on kirjoitettu oma oppaansa, jota voi käyttää esimerkiksi aloituskeskustelun pohjana.

Sisällys

<i>Kielipesien tehtävä</i>	5
<i>Kasvatuskumppanuus</i>	5
<i>Millainen on hyvä hoitopaikka lapselle?</i>	5
<i>Lapsen kielen kehityksen tukeminen</i>	6
<i>Työpaikkana kielipesä</i>	6
<i>Toiminnan suunnittelu</i>	6
<i>Teematyöskentely</i>	7
<i>Havainnointi ja dokumentointi</i>	7
<i>Lapsi ja leikki</i>	7
<i>Lapsen äidinkielen kehitys</i>	8
<i>Kielelliset erityisvaikeudet</i>	8
KIELENOPETTAMISMENETELMIÄ KIELIPESIEN KÄYTTÖÖN	9
1. KERRONTA, TARINOINTI, SADUN LUKEMINEN	9
<i>Vapaa aihe</i>	9
<i>Rajattu aihe</i>	9
<i>Satu, kertomus</i>	9
<i>Sadun lukeminen</i>	10
<i>Sadun kerronta kuvista</i>	10
<i>Sadutus</i>	10
<i>Sadutuksen aloitus</i>	11
<i>Sadutus menetelmänä</i>	11
<i>Tarina kertovan puheen arvioinnin välineenä</i>	11
2. KIELELLINEN TIETOISUUS, KIELELLISEN TIETOISUUDEN LEIKIT	12
<i>Kielellinen tietoisuus</i>	12
<i>Kielenkäytön neljä tasoa</i>	12
<i>Kielellisen tietoisuuden leikit – kielellä leikkiminen</i>	12
<i>Fonologinen eli äännetietoisuus: kielen äännerakenteen oivaltaminen</i>	13
<i>Morfologinen tietoisuus: tietoisuus sanoista</i>	13
<i>Syntaktinen tietoisuus: tietoisuus kielen säännöistä</i>	13
<i>Semanttinen ja pragmaattinen tietoisuus: tietoisuus kielen käytöstä</i>	14
3. KIELEN OMAKSUMISTA LIIKKUEN JA TOIMINNALLISTEN LEIKKIEN AVULLA PIENISSÄ TILOISSA	14
<i>Oppiminen liikkuen</i>	14
<i>Erilaiset oppimistyylit</i>	14
<i>Motivointi</i>	15

<i>Perusliikuntataitojen perusliikkeet pienellä jumpparadalla</i>	<i>15</i>
<i>Kehonosat ja kehonhahmotus</i>	<i>15</i>
<i>Värit</i>	<i>16</i>
<i>Muodot</i>	<i>17</i>
<i>Paikanmääreet.....</i>	<i>18</i>
<i>Sanat, ominaisuudet, lauseet ja tarinat.....</i>	<i>18</i>
<i>Tunteet liikkuen</i>	<i>20</i>
<i>Matematiikkaa liikkuen</i>	<i>20</i>
4. KIELEN TYÖKALUPAKKI	21
<i>“Sierâdep kieláin, ilolâš mieláin!”</i>	<i>21</i>
<i>Kielen työkalupakin välineet.....</i>	<i>21</i>
<i>Nimeäminen ja tunnistaminen</i>	<i>22</i>
<i>Puheen tuotto ja ymmärtäminen</i>	<i>25</i>
<i>Paikanmääreet.....</i>	<i>27</i>
<i>Linkejä ja vinkkejä</i>	<i>28</i>
5. VUOTUISKIERRON MUKAINEN TOIMINTASUUNNITELMA.....	29
<i>Toimintasuunnitelma toimikaudelle X</i>	<i>29</i>
<i>Saamelaidsten kulttuuri- ja kielipesätoiminta</i>	<i>1</i>

Kielipesien tehtävä

Kielipesä on alle kouluikäisille kielivähemmistön tai alkuperäiskansan lapsille tarkoitettu hoitopaikka, jossa lapsille puhutaan alusta lähtien vain vähemmistökieltä, jota he eivät osaa vielä päivähoitoon tullessaan. Kielipesätoiminnan tavoitteena on turvata saamelaislapsille mahdollisuus ylläpitää yhteyttä omaan kieleen ja kulttuuriin. Saamenkielisten kielipesien toimintaa ohjaa Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka pohjana on saamelainen vuotuiskierto ja kahdeksan vuodenaikaa. Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma painottaa saamelaisia arvoja, joita ovat kieli, suku, yhteisö, vahva identiteetti, luonto, perinteiset elinkeinot, sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisyyys sekä monikulttuurisuus, rauha ja sovinnollisuus. Kielipesien toimintaperiaatteena on kielen ja kulttuurin siirtäminen, ylläpitäminen, vahvistaminen ja kehittäminen.

Kasvatuskumppanuus

Kielipesien työntekijät ovat vanhempien kasvatuskumppaneita. Vanhemmilla on päävastuu lapsen kasvatuksesta. Ennen hoidon aloittamista perheeseen ja lapseen tutustutaan aloituskeskustelun avulla ja samalla vanhemmille kerrotaan kielipesän toimintaperiaatteista. Valitessaan lapselleen hoitopaikaksi kielipesän vanhemmat sitoutuvat omalta osaltaan lapsen kielen kehityksen tukemiseen ja käymään läpi koko kielipolun kielipesästä kouluun. Tämä on hyvä tuoda esille aloituskeskustelussa. Lapsen kieliympäristöä voi kartoittaa kielikyselyn avulla. Kuukauden tai kahden kuluessa hoidon aloittamisesta lapselle laaditaan yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa ja sen toteutumista arvioidaan noin puolen vuoden kuluttua. Työntekijöiden ja vanhempien välinen yhteistyö on tärkeää, sillä näin työntekijät saavat lisätietoa sekä lapsesta että vanhempien näkemyksistä ja toiveista. Henkilökohtaisen vasun lisäksi vanhempien kanssa keskustellaan päivittäin. Lisäksi vanhempien olisi hyvä olla tietoisia siitä, miten kielen omaksumista päivähoitossa milloinkin edistetään, jotta he voivat tukea lasta. Yksi tapa vahvistaa kasvatuskumppanuutta on ottaa vanhemmat mukaan toiminnan suunnitteluun tai vähintäänkin esitellä heille toimintasuunnitelma ja kielipesän toimintatavat. Lisäksi vanhemmat on hyvä tutustuttaa Saamelaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Vanhemmille on myös laadittu opas, jonka tarkoitus on antaa tietoa monikielisydestä, kielipesien toimintaperiaatteista ja siitä, miten kielen kehittymistä voi tukea kotona. Oppaan sisältöä voi käydä läpi yhdessä vanhempien kanssa esimerkiksi aloituskeskustelun yhteydessä.

Millainen on hyvä hoitopaikka lapselle?

Lapsen ja perheeseen tutustuminen ennen hoitosuhteen aloittamista on tärkeää. Tutustuminen on molemminpuolista eli lapselle on varattava aikaa tutustua hoitopaikkaan ja henkilökuntaan. Avainasemassa on turvallinen ja kiireetön ilmapiiri. Yhteiset pelisäännöt, päivittäiset rutiinit ja lapsen yksilöllisyyden huomioonottaminen luovat osaltaan lapselle turvallisuuden tunteen. Lapsi haluaa myös kokea olevansa hyväksytty, arvostettu ja tärkeä ryhmän jäsen. Työntekijöiden on siis kiinnitettävä tietoisesti huomiota siihen, millaisen ilmapiirin he käytöksellään luovat ja miten he puhuvat lapselle ja lapsesta muiden lasten kuullen. Jokaisen lapsen kanssa on keskusteltava päivittäin ja kohdattava heidät arvostaen olemalla aidosti läsnä. Hyvä ohjenuora työntekijälle on pohtia sitä, millaisen mielikuvan hän itsestään antaa eli millaisena ihmisenä lapsi tulee hänet myöhemmin muistamaan?

Lapsen kielen kehityksen tukeminen

Hoidon aloittaminen on lapselle aina uusi tilanne. Kielipesässä uutta on myös kieli ja siksi hoitosuhteen alussa on syytä muistaa pehmeä lasku. Puheiden havainnollistaminen ja toistaminen on erittäin tärkeää, jotta lapsi oppisi perustilanteisiin liittyvät sanonnat ja kehotukset. Arjen tilanteisiin liittyvät apukuvat helpottavat lasta ymmärtämään paremmin sen, mistä on kyse. Toista kieltä käyttävien lasten on kuultava uusi sana jopa 60 kertaa ennen kuin se siirtyy aktiiviseen sanavarastoon. Siksi rutiinit ja toistaminen ovat tärkeitä kielen tukemisen keinoja. Muita keinoja ovat mm. oman ja lapsen tekemisen sanoittaminen ([Vaihdetaanpas vaippa] [Laitetaan sukka jalkaan]) sekä eri tilanteisiin liittyvien asioiden kielellistäminen ([Onko siellä lamppu?] [Olipas se kova ääni]). Satujen lukeminen ja niistä keskustelu laajentavat sanavarastoa. Lasta voi myös hienovaraisesti ohjata käyttämään kieltä ([Mitä sanoit?] [Nyt en ymmärtänyt, voisitko toistaa?]). Tärkeintä lapsen kielen kehityksen tukemisessa on kuitenkin olla aidosti läsnä, sillä kieli kehittyy vuorovaikutuksessa. Lapsi puhuu sitä kieltä, jolla tulee palkitukseksi – paras palkinto on kuunteleva ja myötäelävä aikuinen.

Työpaikkana kielipesä

Kielipesälasten kielellinen tuki hoidon ulkopuolella voi olla hyvin monitasoista. Kotikieli on yleensä muu kuin saame ja kielipesä saattaa olla lähes ainoa paikka, jossa lapsi kuulee kieltä. Kielipesäytyö vaatii siksi varhaiskasvattajalta sekä kielellistä että didaktista tietoisuutta. Kielellinen tietoisuus tarkoittaa tässä sitä, että varhaiskasvattaja tiedostaa olevansa lasten kielellinen esikuva ja kiinnittää siksi huomiota siihen, miten puhuu ja kommunikoi lasten kanssa. Työntekijä on kielellinen esikuva silloinkin, kun hän puhuu muiden työntekijöiden kanssa. Didaktinen tietoisuus on sitä, että kasvattaja tietää, miksi hän toimii ympäristössään, kuten toimii - esimerkiksi miksi hän valitsee tietyt tehtävät tai käsittelee tietyt sanastot. Joskus toimintatavat voivat olla niin itsestään selviä, että ne muuttuvat näkymättömiksi. Siksi on hyvä aina väliajoin pysähtyä ja tarkastella omia työtapojaan. Työntekijä on töissä lapsia varten, joka tarkoittaa aitoa läsnäoloa vuorovaikutustilanteissa ja lasten havainnoimista. Myös itsensä havainnointi ja arviointi eli reflektiivinen työote on osa ammatillisuutta.

Toiminnan suunnittelu

Esimiehellä on päävastuu toiminnan suuntaviivoista. Toiminnan suunnitteluun vaikuttavat käytettävissä olevat tilat ja materiaalit, henkilökunnan koulutus ja määrä, lasten määrä ryhmässä ja lasten ikäjakauma. Jokaisella työntekijällä on lisäksi omat näkemyksensä ja tavat toimia. Yhteisen strategian löytämiseksi ja ylläpitämiseksi henkilökunnan on keskusteltava yhdessä säännöllisesti. Selkeät työnjaot ja sujuva tiimityö helpottavat arkea. Pitkällä aikavälillä toimintaa rytmittää vuotuiskierto. Toiminnan suunnittelu voidaan pilkkoa pienempiin osiin kuukausi- ja viikkokohtaisiksi ja niistä edelleen päiväkohtaisiksi suunnitelmiksi, joita päivittäiset rutiinit ruokailuineen ja päivälepoineen rytmittävät. Arki jakaantuu perushoitotilanteisiin, ohjattuun toimintaan ja vapaaseen leikkiin – vapaa leikki ei kuitenkaan tarkoita aikuisen vapaa-aikaa leikistä vaan vaatii aikuisen aktiivista läsnäoloa. Arjen sujuvuuden kannalta on hyvä keskustella siitä, miten toimintaa käytännössä toteutetaan. Sujuvuutta voi helpottaa pienryhmiin jakamisella, toiminnan porrastamisella ja havainnollistamisella.

Teematyöskentely

Teematyöskentely on yksi tapa suunnitella kielipesän toimintaa. H. Harjun mallin mukaisesti teematyöskentely kielikylvyssä noudattaa seuraavaa kaavaa: Teeman valinta, sadun valinta, teeman sanaston valinta, kielitaitoa kehittävien leikkien valinta ja arviointi. Teeman valintaa ohjaa kielipesän toimintasuunnitelma. Tarkempi suunnitelma kannattaa tehdä kuukaudeksi eteenpäin. Kun kuukauden teema tai teemat on valittu, valitaan sanasto. Sanasto valitaan sen mukaisesti, mitä lasten halutaan teeman käsittelyn yhteydessä oppivan. Sen jälkeen valitaan kielitaitoa kehittävät ja teemaan sopivat laulut, leikit ja sadut. Teeman aihetta tulisi käsitellä mahdollisimman monella eri toimintatavalla, kuten keskustelemalla aikaisemmista aiheeseen liittyvistä kokemuksista, tarinoimalla, leikkimällä, musiikin keinoin, askartelemalla, liikkuen, piirtäen, maalaten, pelien avulla ja saduttamalla. Kuvakortit ja yleensäkin kuvat ovat hyvä apuväline teemojen käsittelyyn. Parhain tapa on luonnollisesti päästä kokemaan asia itse esimerkiksi käymällä erotuksessa tai juomuksilla. Tällöinkin aihetta ja kokemusta työistetään ja kielellistetään sekä ennen että jälkeen konkreettisen kokemuksen.

Havainnointi ja dokumentointi

Havainnointi ja dokumentointi lisäävät tietoisuutta lapsen kielellisestä kehitymisestä ja auttavat arvioimaan lapsen kielenkäyttöä sekä löytämään lapsen kannalta oleelliset kielen oppimiseen liittyvät tarpeet ja tilanteet - lapsi oppii kieltä sen mukaan, mihin hän sitä tarvitsee. Ryhmäkeskustelujen lisäksi jokaisen lapsen kanssa tulisi keskustella yksilöllisesti päivittäin. Keskusteluista voi pitää kirjaa nimilistan avulla. Listaan merkitään joka päivä, keiden lasten kanssa on jo keskusteltu. Tämä auttaa huomioimaan myös ujoimmat ja syrjäänvetäytyvimmat lapset, jotka tarvitsevat erityishuomiota. Tarkempaa havainnointia varten hoidossa voi ottaa käyttöön säännölliset havainnointipäivät, jolloin yksi työntekijä kirjaa havaintoja yhdestä lapsesta kerrallaan esimerkiksi aamupiirin aikana. Pienille lapsille ja vasta vähän kieltä osaaville lapsille sopii kieliloki, jonka avulla pidetään kirjaa lapsen kommunikoinnista. Ennen puhetaidon oppimista lapsesta voi kirjata lyhyitä kuvauksia ymmärtämisestä ja viestimisestä. Puhetaidon oppimisen jälkeen tehdään lyhyitä merkintöjä lapsen sanomisista. Isommille lapsille sopii kielikansio/kasvunkansio, johon kerätään lapsen kertomia tarinoita, piirroksia, valokuvia retkiltä tai käsitellyistä aiheista. Lisäksi kansioon voi liittää kuvia lapsen lempikirjoista ja lapsen kommentteja niistä sekä lapsen lempiloruja ja -lauluja.

Lapsi ja leikki

Leikki kuuluu lapselle ominaiseen tapaan toimia ja ajatella. Lapsi leikkii leikin itsensä vuoksi, ei oppiakseen. Leikissä lapsi voi ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan itsellensä luonnollisella tavalla. Ikävaiheittain lapsen leikissä voidaan erottaa seuraavia tapoja leikkiä: toiminnalliset leikit ja rinnakkaisleikit (0-2v), rakenteluleikit ja mielikuvitusleikit (2-4v) sekä roolileikit, sääntöleikit ja kilpaleikit (4-6v). Sosiaalinen leikki alkaa noin 3-vuotiaana, jolloin suurin osa leikeistä on kuvitteluleikkejä. Vuorotteleva leikki alkaa 3-4-vuotiaana, jolloin lapset leikkivät järjestyneempiä leikkejä yhdessä. Kielipesässä on muistettava, että lapsen leikki ei ole aikuisen vapaa-aikaa leikeistä vaan se vaatii läsnäolon leikkilässä ja aktiivista osallistumista lapsen leikkeihin. Tämä tarkoittaa mm. leikin sanoittamista, leikkikalujen nimeämistä sekä uusien leikkien keksimistä yhdessä lasten kanssa. Leikkiminen ja leikin havainnointi on yksi tie lasten kokemusmaailmaan.

Lapsen äidinkielen kehitys

7 - 9-kuukauden ikäisenä vauva havainnoi ympäristöään aktiivisesti ja viestii äännelemällä ja jokeltelelemalla. Lapsi ymmärtää sellaisia sanoja, joita kuulee usein. Kymmenen kuukauden ikäisenä lapsi alkaa käyttää ilmaisunsa tukena myös eleitä.

1-vuotiaana lapsi sanoo ensisanansa, mutta yksilöllinen vaihtelu ulottuu kahdeksasta kahdeksaentoista kuukauteen. Hän ymmärtää puhetta enemmän kuin pystyy tuottamaan. Puolitoistavuotias tuottaa muutamia kymmeniä merkityksellisiä sanoja sekä ymmärtää lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia.

2-vuotiaalla merkityksellisiä sanoja on yleensä jo yli 200. Yksilöllinen vaihtelu voi olla 0-600 sanaa. Näistä sanoista lapsi osaa muodostaa lyhyitä muutaman sanan mittaisia lauseita. Kaksi ja puolivuotias lapsi oppii noin kymmenen sanaa päivässä ja käyttää omatekoisia taivutuksia. Sanavaraston kasvaessa lapsella alkaa kyselykausi ja hän kyselee asioiden nimiä ("mikä?").

3-vuotias tuottaa jo useita satoja sanoja eri sanaluokista ja osaa muodostaa niistä useampisanaisia lauseita. Hän ymmärtää kaksiosaisia ohjeita ja hallitsee vokaalit, mutta konsonanttien hallinnassa voi olla vielä puutteita. Lapsi osaa taivuttaa sanoja ja oppii hallitsemaan käsky-, kiello- ja kysymyslauseita. Hän myös osaa kertoa esineiden sijainnin ja kertoa tapahtumista.

4-vuotiaana lapsen kielellinen tietoisuus kasvaa. Omatekoiset taivutusmuodot vähenevät ja lapsi oppii ilmaisemaan tarkemmin aikaa, sijaintia ja paikkaa. Myös asioiden ja esineiden laadullinen kuvaaminen (koko, määrä, väri, muoto) tarkentuu ja kertomisen taidot kehittyvät. Lapsi kiinnostuu sanaleikeistä ja riittelystä sekä kertoo tarinoita ja satuilee. Lapsi kyselee paljon ja osaa keskustella ja esittää kysymyksiä kuulemastaan.

5-vuotias lapsi ymmärtää ja käyttää monipuolista kieltä. Hän hallitsee peruskäsitteet sekä osaa äidinkielen taivuttamisen ja lauseiden muodostamisen säännöt. Lapsi osaa kuvailla tunteita kielellisesti sekä vertailla esineiden ja ihmisten ominaisuuksia. Lapsi alkaa osoittaa kiinnostusta kirjoitettuun tekstiin.

6-vuotiaalla esineiden ja symbolien nimeäminen on sujuvaa. Kielellisen tietoisuuden lisääntyessä hän ymmärtää sanojen muodostuvan äänneistä, havaitsee sanojen äänne-eroja ja oppii lisäämään, poistamaan, yhdistämään ja laskemaan äänneitä. Vuorovaikutustaitojen oppimisen myötä lapsi osaa keskittyä kuuntelemaan puhetta, kysyä kuulemastaan, puhua vuorollaan, vastata kysytyihin kysymyksiin ja toimia ohjeiden mukaan.

Kielelliset erityisvaikeudet

Oppimisen ongelmia voidaan ennakoida varhaisessa vaiheessa, sillä esimerkiksi jo 2-3-vuotiailla lapsilla on nähtävissä lukuriskin varhaisia tunnusmerkkejä. Kielellinen erityisvaikeus voi vaikuttaa lapsen kokonaiskehitykseen monin tavoin ja siihen voi liittyä monenlaisia liitännäishäiriöitä kuten aistiherkkyys, vaikeudet kontakteissa, hahmotushäiriöt, motorinen kömpelyys, keskittymisen vaikeudet sekä ylivilkkaus ja tarkkaavaisuuden häiriöt. Itseilmaisun ja ymmärretyksi tulemisen vaikeudet sekä vaikeus ymmärtää muita voivat tehdä monista arkitilanteista lapselle haasteellisia. Kommunikoinnin tarve ja turhautuminen saattaa tällöin purkautua siirtymätilanteiden ja muutosten vastustuksena, karkailuna tai raivokohtauksina. Kielenkehityksen ongelmista saattaa kertoa myös se, jos lapsi vetäytyy vuorovaikutuksesta eikä ole kiinnostunut ympäristöstään tai jos hän ei reagoi puheeseen ja on epäily, ettei hän kuule. Mahdollisten erityisvaikeuksien huomioimiseksi ja varhaisen puuttumisen mahdollistamiseksi on tärkeää havainnoida jokaista lasta säännöllisesti ja keskustella lasten kanssa yksilöllisesti päivittäin. Tarvittaessa voi konsultoida puheterapeuttia.

1. KERRONTA, TARINOINTI, SADUN LUKEMINEN

Vapaa aihe

Hetken mielihohteesta tuleva, missä tahansa kerrottu muistelu: perinteinen tarina, pieni sattumus, arkipäivän tapahtuma:

- Kun minä/äiti/isä/mummo/pappa olin lapsi/ pieni...
- Kävin eilen kaupassa ja...
- Kyllä minua nauratti eilen, kun...

Jaetaan oma tai jonkun muun kokemus muiden kanssa. Opettavaiset tarinat. Voidaan kertoa lasten kanssa vuorotellen esimerkiksi eilispäivän mukavia/ikäviä/huvittavia sattumuksia jne. Aikuisen kertoillessa pikku sattumuksistaan, myös lapset innostuvat kertomaan omistaan. Merkinä tarinoitsijan roolista voidaan käyttää tarinakiveä, joka siirtyy tarinapiirissä tarinoitsijan käteen.

Rajattu aihe

Etukäteen suunniteltu, tiettyyn aiheeseen liittyvä kerronta, joka voi tapahtua esimerkiksi käsinuken tai muun hahmon kautta.

Sisällä, ulkona, metsässä tai pihalla voi olla erityinen tarinointipaikka (laavu, suuri kivi, puu, sisällä myös esim. "tulistelupaikka"), jonka ympärille kokoonnutaan tarinoimaan ja syömään vaikkapa eväitä.

Havainnollistaminen: Eleet, ilmeet, kuvat ja esineet, joiden kautta lapsi pääsee kertomukseen mukaan ja ymmärtää kertomusta. Tarinoita voi myös piirtää samalla kuin kertoo.

Satu, kertomus

Satujen, kertomuksien kuuntelu ja niistä kertominen: Sadun tapahtumien sekä syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen. Satujen, tarinoiden ja kuvakirjojen kuuntelun tulee olla päivittäistä.

Kuvalukeminen: Harjoitellaan kuvien sanoman ymmärtämistä. Kehittää päättelykykyä ja laajentaa sanavarastoa.

Tehostettu lukeminen: Sisältää paljon lukemista, paljon kuuntelemista, paljon kysymyksiä ja vastauksia.

Sadutus: lapsen omat ajatukset ja tarinat

Satuja voi kertoa ja keksiä yksin tai yhdessä eri toimintatapojen käyttäen: Pöytäteatteri, nukketheateri, kuvakertomus, kuvapiirustus, näytteleminen, liikkuminen jne.

Sadun lukeminen

Tutustu satuun, sadun juoneen, sanastoon ja kuviin etukäteen. **Mieti** kysymyksiä sadun juonesta (syy-seuraussuhteista). **Selvennä** mahdollisesti outoja sanoja ja termejä. **Tutki**, löydätkö kuvista lisää kieltä rikastuttavia asioita.

Ennen sadun lukemista voi jo kysellä, mitä lapset arvelevat kansikuvan perusteella sadussa tapahtuvan. Etukäteen voi antaa myös tehtäviä esim. "Kuunnelkaapa, mitä eläimiä sadussa on". Satua lukiessa voit pysähtyä keskustelemaan lasten kanssa. Lukemisen aikana olisi hyvä pysähtyä tutkimaan kuvia, selittää ja vastata lasten kysymyksiin, kysellä lapsilta vieraita sanoja ja käsitteitä, kysellä syy-seuraussuhteita eli koko kysymisrepertuaari käyttöön: mitä, miksi, milloin, minne, millainen, kenen kanssa?

Viimeistään sadun jälkeen olisi hyvä käydä läpi em. asioita ja pohtia myös, oliko sadussa jotakin pelottavaa/iloista/surullista ja miksi? Satua voidaan käsitellä myös tarkemmin vaikka seuraavana päivänä esimerkiksi kuvien kautta. Satu voi olla virittäytyminen jatkotyöskentelyyn kuten piirtämiseen, maalaamiseen jne. Sadusta voi poimia aineksia ja sanoja kielellisen tietoisuuden kielileikkeihin:

- Mikä ei kuulu joukkoon? -> Matti näki metsässä hirven/riekon/robotin
- Kumpi on pidempi sana, karvakenkä vai kintas?

Unisatu olisi hyvä olla käsiteltynä ja luettuna jo aikaisemmin. Siten se myös tukee parhaiten lapsen kielen kehitystä.

Sadun kerronta kuvista

Valmistautuminen ja sadun käsittely etukäteen samoin kuin kirjasta lukemiseen. Ennen satuhetkeä on syytä tehdä kielen tarkistus. Sadun jälkeen tai toisena päivänä voi satuun palata siten, että pyytää lapsia kertomaan saman sadun kuvien avulla ja muistelemaan sadun tapahtumia oikeassa järjestyksessä. Myöhemmin lapset voivat keksiä samoista kuvista myös eri satuja.

Sadutus

Sadutusmenetelmä sopii kaikille, ja se on helppo käyttää. Sadutuksen idea on antaa lapselle mahdollisuus kertoa omista ajatuksistaan. Sadutuksessa kuuntelija ja kirjaaja on kiinnostunut ja haluaa aidosti kuunnella, mitä toinen mieli kertoo juuri sillä hetkellä. Sadutus on pinnalta katsoen yksinkertainen tapahtuma. Se vaatii vain kynän ja paperia, kertojan ja kuuntelijan.

Aikuisten malli: Mitä enemmän tarinoit ja luet satuja lapsille, sitä innokkaampia myös lapset ovat saduttamaan. Käyttää voi esimerkiksi käsinukkea, joka saduttaa tai aikuiset saduttavat ensiksi toisilleen. Voit myös pyytää kertomaan unisadun nukelle, pehmolelulle tai lemmikille.

Yhteissadutus: Keksitään satu yhdessä joko kuvista tai ilman. Jokainen nostaa vuorollaan kuvan ja jatkaa sen pohjalta tarinaa. Lapsia motivoi esimerkiksi sadutus isän- tai äitienpäivälahjaksi.

Sadutuksen aloitus

Sano lapselle: "Kerro satu/tarina/ juttu. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä mikäli haluat". Kirjoita juttu sana sanalta muistiin kertojan nähden mitään muuttamatta tai korjaamatta. Kun tarina on valmis, lue se kertojalle, jotta hän voi korjata tai muuttaa sitä, mikäli itse haluaa. Satu on mukava lukea myös muille (lapsille, vanhemmalle tai muille aikuisille), mikäli siihen on kertojan lupa. Kirjaa myös huomioita sadutustilanteesta: miten se alkoi, mitä mietit, miten sadutettava reagoi, mikä hämmästytti? Tärkeää on luoda tilanne, jossa osoitat aidon kiinnostuksesi toisen kuuntelemiseen. Yritä siis välttää tunnetta siitä, että teet vain annettua tehtävää.

Lapsi haluaa usein piirtää kertomuksestaan kuvan. Joskus lapset haluavat piirtää ensin kertomuksen ja kertoa vasta sitten. Kirjaa ylös lapsen nimi ja päivämäärä, jolloin satu kerrottiin sekä kirjauspaikka. Erilliselle paperille voi kirjoittaa, miten tilanne alkoi ja mitä sitten tapahtui sekä mitä itse ajatteli ja tunsu tilanteessa.

Muutaman sadutuskerran jälkeen saduttaja eli kirjaaja oppii toimintatavan ja se alkaa tuntua helpolta ja luontevalta.

Sadutus menetelmänä

Sadutus muodostuu lapsen ja saduttajan yhteiseksi jutuksi. Se syntyy "meidän välissä" kun toinen haluaa kuunnella ja toinen kertoa. Sadutus antaa yhteistä aikaa. Kertomusta ei arvioida tai arvostella eikä siitä tehdä pitkälle vietyjä tulkintoja. Kertoja päättää, millainen tarina on. Se voi olla parin sanan mittainen tai lähes kirjan pituinen, kokemus tai vaikka vitsi. Siitä iloitaan yhdessä. Sadutus on laajasti kokeiltu ja havaittu toimivaksi menetelmäksi, jota on käytetty menestyksellisesti vuoden ikäisistä vanhuksiin. Aikuiset ovat saduttaneet toisiaan ja näin kuunnelleet toistensa muistoja, kokemuksia vanhemmuudesta ja esimerkiksi työssä löytyneitä oivalluksia. On huomattu, että sadutus tuo eniten tietoa kun saduttaa lasta säännöllisesti, useampia kertoja. Silloin saa kuulla, miten lapsi ajattelee ja mitkä ovat kulloinkin päällimmäiset ajatukset. Lapsi tottuu kertomaan näin myös muissa tilanteissa ajatuksistaan muille ja itseluottamus kasvaa. Sadutuksessa kaikkein hauskinda saattaa silti olla yhdessä oleminen ja iloitseminen sekä toisen uudenlainen kohtaaminen.

Lasten saduille voi varata oman kansion kirjahyllyyn tai ne voidaan ripustaa seinälle lasten nähtävälle. Uusia satuja voi tehdä milloin, missä ja kuka vaan. Tärkeää on, että aikuinen on aidosti kiinnostunut kuulemaan, mitä lapsella on sanottavana ja välittää tämän sanoman myös ilmeillään.

Tarina kertovan puheen arvioinnin välineenä

Tarinaa voi käyttää myös kertovan puheen arvioinnin välineenä. Tällöin sadutuksista voi erottaa kolme eri sadutustyyppiä:

- 1) Nimeäminen: lapsi nimeää asioita, mutta ei kerro tarinaa saamen kielellä.
- 2) Lauseketjut: sadutuksessa ei ole vielä yhteistä juonta vaan lapsi kertoo erillisiä lauseita eri asioista.
- 3) Juonellinen juttu: edellyttää huomattavasti kehittyneempää kielitaitoa. Se on pieni, yksinkertainen ja looginen tarina.

2. KIELELLINEN TIETOISUUS, KIELELLISEN TIETOISUUDEN LEIKIT

Kielellinen tietoisuus

Kielellisellä tietoisuudella tarkoitetaan kykyä erottaa toisistaan kielen muoto ja sisältö. Tähän liittyy se, että lapsi tulee tietoiseksi siitä, että sanoilla toisaalta on merkityksiä ja että ne toisaalta kuulostavat tietyntylaiselta. Lapsen täytyy olla kielellisesti tietoinen, ennen kuin hän voi oppia lukemaan ja kirjoittamaan.

Aluksi kieli ilmaisee lapselle merkityksiä: 'sika' tarkoittaa nelijalkaista, vaaleanpunaista saparohäntää. Vähitellen lapsi oppii, että sika on myös sana ja että se muistuttaa sanoja lika ja Mika. Lapsi huomaa myös, että sanat voidaan jakaa osiin: sian alussa on sihinää, siis s-äänne. Näin lapsi oppii suuntaamaan huomiotaan kielen merkityksestä kielen muotoon.

Kielellinen tietoisuus on lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen edellytys ja seuraus. Kielellinen tietoisuus kehittyy puhumalla ja puhetta kuuntelemalla. Kielellisen tietoisuuden syventäminen edellyttää ohjausta: leikkejä, pelejä, tehtäviä ja opastusta.

Kielenkäytön neljä tasoa

Kielipesässä lapsi oppii kielen puhetaidon ja koulussa luku- ja kirjoitustaidon. Kun lapsi aloittaa koulunkäynnin, hänen tulisi hallita vähintään neljä kielenkäytön tasoa (Lampi 1981):

1. Oppimisen kieli, jotta hän ymmärtäisi, mitä opettaja puhuu ja mitä kirjoissa lukee
2. Itsetutkiskelun kieli, jotta hän osaisi eritellä omia ajatuksiaan ja tunteitaan ja kertoa niistä muille
3. Vuorovaikutuksen kieli, jotta hän kykenisi keskustelemaan toisten kanssa ja tekemään yhteistyötä
4. Itsekseen viihtymisen kieli, jotta hän saisi sisältöä vapaa-aikaansa ja tottuisi suunnittelemaan elämänsä.

Kielellisen tietoisuuden leikit – kielellä leikkiminen

Kielellisen tietoisuuden leikit ovat äänneiden ja sanojen "maistelemista" ja niillä leikkimistä. Lapsen kielellinen harjoittelu on kokonaisvaltaista kielen tutkimista, havainnointia ja kielellä leikkimistä. Kielellisen tietoisuuden kehittymisen herkkyyysvaiheen voidaan katsoa kestävän syntymästä aina kymmenvuotiaaksi saakka, mutta viisi-kuusi-vuotiaana kehitys on erityisen vilkasta

Kielellisiä taitoja tulisi harjoitella useilla eri tavoilla, jotta kielen käyttö automatisoituisi ja lapsen koko kielellinen kapasiteetti tulisi paremmin käyttöön. Lapsen kielellisen ympäristön virikkeellisyydellä on tärkeä merkitys lapsen kielellisen tietoisuuden kehittymiseen ennen kouluikää. Yleisiä menetelmiä ovat vuorovaikutus, leikki, pelit, sadut, liikuntatuokiot, laulut ja musiikki.

Kun lapsi alkaa tietoisesti leikkiä sanoilla ja osaa esimerkiksi vastata kysymykseen, onko sana 'juna' pitkä vai lyhyt, hänen kielellisen tietoisuutensa voi sanoa heränneen. Kielellisen tietoisuuden harjoittelu vaatii monia ajattelutoimintoja. On kyettävä keskittymään, säilytettävä muistissa useita asioita ja tehtävä mielessä monia vertailuja ja johtopäätöksiä.

Fonologinen eli äännetietoisuus: kielen äännerakenteen oivaltaminen

Fonologista tietoisuutta voi harjoitella esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Riimittely (lorut, hokemat, laulut)
- Riimiparit (kortti - portti, hammas – lammas)
- Toinen riimiparikuva sanasäkissä ja toinen lattialla. Lapsi nostaa säkistä kuvan ja nimeää sen (tarvittaessa aikuinen ja muut lapset auttavat keksimään oikean sanan) ja etsii lattialta riimiparin.
- Riimin täydentäminen (On vihdoin tullut kesä. Koivussa keinuu linnun... [pesä]).
- Mitkä sanoista ovat riimiparit? kuu – pensas – suu; taulu – kukka – laulu
- Kuunnellaan, millä kirjaimella kunkin lapsen ja aikuisen nimi alkaa, mihin loppuu, mitä kirjaimia kuuluu keskellä. Katsotaan myös nimet kirjoitettuna.
- Kerätään sanasäkkiin esimerkiksi a-alkuisia sanoja/esineitä/kuvia
- Etsitään ympäristöstä/kuvista esimerkiksi š-alkuisia asioita.
- Kuunnellaan ja vertaillaan sanoja. Kumpi sana alkaa š-kirjaimella: šapšâ – uárree

Morfologinen tietoisuus: tietoisuus sanoista

Morfologista tietoisuutta voi harjoitella esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Yhdyssanojen muodostaminen kuvista (tasku + lamppu = taskulamppu)
- Yhdyssanasta otetaan toinen pois, mitä jää jäljelle? (kahvikuppi - kahvi = ? [kuppi])
- Yhdyssanaleikki kuvakorttipelinä
- Mikä muu sana tarkoittaa samaa? (rappuset = portaat)
- Lauseen sanojen laskeminen (Vauva nukkuu [2 sanaa], Matti ajaa pyörällä [3 sanaa])

Syntaktinen tietoisuus: tietoisuus kielen säännöistä

Lauseen täydentäminen: Aikuinen sanoo lauseen alun, lapset saavat jatkaa loppuun. Lauseen voi täydentää ilman kuvaa tai kuvan avulla ([Jänis syö...] [Äiti...])

Lauseita kuvista: kuvakorteissa erilaisia kuvia, joista lapset saavat keksiä lauseita (kuvalukeminen).

Lauseiden rikastaminen: Aikuinen sanoo jonkin lyhyen lauseen, lapset sanovat siitä enemmän. Voi ottaa myös kuvat tueksi.

- Kissa hiipii - millainen? Musta kissa hiipii - miten? (hiljaa).
- Mies istuu -> Iso mies istuu veneessä.
- Tyttö laulaa -> Pieni tyttö laulaa.
- Talossa asuu noita -> Suuressa talossa asuu vihainen noita.

Mitä nämä ovat? Kuvakorteissa on kuvia, joille voidaan antaa yhteinen yläkäsite eli nimi. Lapset saavat nimetä ne lauseella.

- lusikka, haarukka, veitsi... Nämä ovat ruokailuvälineitä
- hattu, lapaset, takki... Nämä ovat vaatteita.

Minne menee? Tehdään lause esimerkiksi tontusta, joka menee aina uuteen paikkaan. Paikoista kuvat uusina vihjeinä. Tonttu menee [laavu] laavuun. Tonttu menee [aitta] aittaan. Tonttu menee [sauna] saunaan.

Kysymykset ja hassut vastaukset: Aikuinen lukee, lapsi vastaa kuvakortista. Millä Matti onkii kaloja? Saappaalla jne.

Semanttinen ja pragmaattinen tietoisuus: tietoisuus kielen käytöstä

Kuvan salaisuus: Lapselle annetaan kuva, jota hän saa kuvailla. Toiset yrittävät arvata, mitä kuva esittää (esim. alias-peli).

- Edellinen tehtävä kuvailemalla jotain huoneessa olevaa esinettä tai henkilöä.

Looginen järjestys: Lapsi saa kuvakortteja, jotka hän asettaa järjestykseen siten, että niistä muodostuu tarina. Lasta voidaan auttaa kysymyksillä (Mitä ensin tapahtuu, mitä sitten...?)

Piirrä ja kerro: Lapset saavat piirtää oman tarinan, jonka kertovat toisilleen.

Tarinan jatkaminen: Aikuinen kertoo tarinan alun. Lapset saavat jatkaa tarinaa itse. Kukin saa ehdottaa mitä sitten tapahtuu. Näin saadaan yksi yhteinen tarina tai kunkin lapsen oma erilainen tarina, jolloin yhteisestä alusta tulee monta erilaista tarinaa. Jokainen kertoo omansa.

Hassut jutut, epäloogiset tarinat: Mikä tarinassa on hullusti? Aikuinen kertoo tarinaa ja sanoo asioita, jotka eivät ole oikeasti totta. (Mikä ei ole totta? Liisa meni illalla nukkumaan pöydälle. Oli yö. Kettu lensi pihan poikki.)

Kerro omin sanoin: Aikuinen kertoo tarinan ja lapset saavat kertoa omin sanoin, mitä muistavat.

Piirrä, mitä kerroin.

3. KIELEN OMAKSUMISTA LIIKKUEN JA TOIMINNALLISTEN LEIKKIEN AVULLA PIENISSÄ TILOISSA

Oppiminen liikkuen

Liikkuminen on lapselle ominaisin tapa oppia uusia asioita. Lapsi oppii parhaiten käyttäen koko kehoaan ja kaikkia aistejaan. Motoriikka ja havaintojen yhdentyminen on havaintomotorista yhteistyötä, joka luo perustaa niin kielelliselle kuin kaikelle muullekin oppimiselle.

Liikunnallisten ja toiminnallisten leikkien avulla voi opetella mm. kehonosia, kehonhahmotusta, värejä, muotoja, käsitteitä, paikanmääreitä, tunteita, matematiikkaa, kielellistä tietoisuutta, perusliikuntataitoja. Yhdessä leikissä lapsi voi harjoitella ja oppia samanaikaisesti useita eri asioita. Esimerkiksi värileikissä voi harjoitella muotoja, paikanmääreitä, kehonosia, laskemista jne. Liikkuviin kielileikkeihin voi käyttää samoja materiaaleja (kuvia, esineitä) kuin muihinkin kielileikkeihin.

Perusliikuntataitojen perusliikkeitä voi yhdistää erilaisiin kielileikkeihin.

Etsitään/noudetaan/viedään tavaroita tai kuvia eri liikuntatavoilla eri paikoista eri paikkoihin (tuolin päältä pöydän alle, pankin taakse, nopeasti, hitaasti jne). Sanoja, lauseita, hokemia, loruja ja lauluja voi yhdistää eri liikkeisiin.

Erilaiset oppimistyylit

Liikunnallisten ja toiminnallisten leikkien avulla huomioidaan erilaiset oppijat:

Visuaalinen oppija: oppii näkemällä.

Auditiivinen oppija: oppii kuulemalla.

Kinesteettinen oppija: oppii liikkeen ja tekemisen kautta.

Taktiilinen oppija: Oppii käsin tekemisen kautta.

Motivointi

Aloituspaiikka, jossa lasten motivointi ja ohjeet toiminnalle. Leikkeihin voi keksiä pienen juonen motivoinniksi. Motivointiapuna voi myös käyttää jotakin hahmoa kuten käsinukkea tai pehmoeläintä. Hahmolla voi olla jokin ongelma, johon se tarvitsee apua lapsilta – se voi olla eksynyt tai hukannut jotakin. Lapset ovat empaattisia ja haluavat yleensä auttaa. Ennen leikin alkua selitä leikin kulku mahdollisimman havainnollisesti sanallisesti sekä näyttämällä mallia. Musiikki innostaa lapsia liikkumaan ja sen voi yhdistää myös useisiin kielileikkeihin. Toiminnan lopuksi kannattaa muistaa loppurentoutus, joka kokoaa ja rauhoittaa tilanteen. Rentoutuksesta on helppo lähteä rauhassa muihin leikkeihin, toimintoihin ja siirtymätilanteisiin. Liikkuviin leikkeihin voi yhdistää myös muita toimintamuotoja. Keksikää leikeille omia nimityksiä ja soveltakaa niitä kulttuurin mukaisiin aiheisiin.

Perusliikuntataitojen perusliikkeet pienellä jumpparadalla

Perusliikuntataidot jaetaan tasapainotaitoihin, liikkumistaitoihin ja käsittelytaitoihin.

Tasapainotaidot: ryömiminen, kieriminen, konttaaminen, pysähtyminen, väistöliikkeet ja tasapainoileminen.

Liikkumistaidot: kävely, juoksu, hyppäminen ja kiipeily.

Käsittelytaidot: heittäminen, kiinniottaminen, potkaiseminen, lyöminen, pallon vierittäminen ja pallon pompottaminen.

Pienen jumpparadan välineet voi valmistaa esimerkiksi kierrätysmateriaalista (sanomalehtivanteet, sanomalehtikepit ja -muodot, sukkapallot, kahvalliset pesuainepullot, vessapaperirullat).

Kehonosat ja kehonhahmotus

Missä on peukalo?-laulu tai Kärpänen istui polvella –laulu liikkuen: "Missä on peukalo"-lauseen aikana liikutaan. "Täällähän minä" – pysähdytään ja näytetään/kosketaan kulloiseenkin kehonosaan. Voidaan sopia myös eri suuntia ja tasoja ja liikuntatapoja, minne ja miten liikutaan laulun aikana esimerkiksi eteen, taakse, sivulle, ylhäällä, alhaalla.

Missä on haava?- leikki: Seinällä kuva tytöstä tai pojasta tai nukke. Pussissa kehonosa-kortit. Nostetaan vuorotellen kortti, nimetään kehonosa ja mihin laastari laitetaan. Laitetaan laastari (maalariinteippi) nukken/kortissa olevan kehonosan päälle.

Kehonosa esineeseen-leikki: Lattialla tyynyjä/muotoja/erilaisia esineitä. Lapset liikkuvat vapaasti musiikin mukaan. Aikuinen/lapsi näyttää keho korttia ja kysyy kehonosan nimen. Kehonosa nimetään ja annetaan kehotus esim. "Laita nenä tyynyyn". Musiikki jatkuu, liikutaan, musiikki hiljenee ja annetaan kehotus (Laita sormet punaiseen ympyrään/Laita varpaat tuolille jne). Vaikeutetaan ja kehoitetaan laittamaan esim. kaksi nenää tyynyyn tai kolme kylkeä punaiseen ympyrään.

Kosketa kehonosia: Liikutaan musiikin tahtiin. Musiikki hiljenee. Annetaan ohje (Kosketa vatsaa/Puhalla polveen/Silitä kylkeä jne). Voidaan myös sopia eri suuntia, tasoja ja liikkumistapoja leikkiin.

Kosketa kehonosilla: Sama leikki kuin edellä, mutta kehonosalla kosketaan kehotuksesta huoneessa olevia esineitä (esim. laita otsa seinään, laita sormet pöydän alle).

Hernepussin/pehmoeläimen kuljetus kehonosan päällä: Leikki voi olla samalla satujumppa. Mietitään yhdessä minne vaikkapa nallen kanssa ollaan menossa (esim. järvelle). Järven rantaan on

pitkä matka ja nallea joutuu kuljettamaan monella tavalla kuten selän päällä, vatsan päällä, olkapäällä jne.

Kehonosat-muistipeli liikkuen: Jokaisella oma "pesä" lattialla esimerkiksi sanomalehtirenkaat. Kehonosa-korttien parit levitetään lattialle ja toinen pari nostetaan pussista keskeltä lattiaa. Käännetään kortti kerrallaan ja etsitään lattialta pari. Lopuksi katsotaan kaikkien parit ja nimetään kehonosat.

Kehon asento-kortin asento: Liikutaan musiikin mukaan, musiikki loppuu, aikuinen näyttää kehon asento-korttia ja lapset tekevät kehoasennon. Nimetään kehon asennosta, miten esimerkiksi kädet ovat (kourussa/suorassa/ylöspäin jne).

Kehon asento-kortit lattialla/seinällä: Lapset liikkuvat musiikin mukaan ja musiikin pysähtyessä kääntävät kehon asento-kortin ja tekevät asennon. Musiikin jatkuessa aikuinen voi antaa aina ohjeen uudesta liikkumistavasta esimerkiksi "ryömikää taaksepäin" tai "hyppikää eteenpäin". Aikuinen voi nimetä ja kysellä asentoja lapsilta. Samaa leikkiä voi leikkiä noppaa heittämällä.

Magneettileikki pareittain: Liikutaan musiikin mukaan yksin tai pareittain. Musiikki pysähtyy ja aikuinen antaa ohjeen (Liimatkaa posket yhteen/selät yhteen jne). Musiikki ja liikkuminen esimerkiksi posket yhdessä jatkuu.

Loppurentotus liikunnallisten leikkien jälkeen: Rauhallinen musiikki soimaan. Lapset asettuvat makuulle lattialle ja sulkevat silmänsä. Lasten rauhoituttua aikuinen sivelee esimerkiksi pensselillä/linnun sulalla tai koskettaa pallolla lasta kerrallaan eri kehon osiin ja nimeää samalla koskettamansa kehonosan. Rentoutuminen toimii myös siirtymätilanteessa. Lapsi, jota on sivelty, voi mennä wc:hen.

Värit

Kim-leikkinä: Värit nimetään ja muiden ollessa silmät kiinni yksi ottaa jonkin värin pois. Muut koettavat muistella, mikä väri puuttuu.

Värit muistipelikorteilla. Pelataan muistipeliä ja nimetään samalla värit. Muistipelin jälkeen jokainen nostaa itselleen värikortin, nimeää ja tutkii omista ja muiden vaatteista, mistä löytää samanlaisen värin.

Värimuistipeli liikkuen. Lattialle levitetään muistipelikortit nurinpäin. Liikutaan musiikin tahdissa. Musiikki pysähtyy ja kukin saa kääntää korttiparin. Nimetään värit. Leikitään kuten tavallista muistipeliä.

Väripesät eri puolella huonetta: Lapset keskellä huonetta. Nimetään väri, jolloin lapsi, jolla on kyseistä väriä vaatteissaan, menee kyseiseen väripesään. Myös lapset voivat vuorotellen toimia värien nimeäjinä.

Väriseikkailu: Lähdetään "värimaahan" (kielipesän tilat) etsimään värejä. Nostetaan yhdessä kortti kerrallaan ja lähdetään tutkimaan, mistä kielipesässä löydetään kyseinen väri. Esineen löydyttyä nimetään väri ja esine. Huomioidaan erityisesti saamelaisissa vaatteissa olevat värit.

Parit värilangoilla: Aikuinen laittaa erivärisiä lankoja ristikkäin käteensä. Lapset saavat ottaa lankojen päistä kiinni. Katsotaan kenestä tuli parit ja minkä värisen langan päissä he ovat.

Siirtymätilanteisiin värin avulla: Aikuinen antaa ohjeen esimerkiksi laulutaukion jälkeen - lapsi, jolla on punaiset tossut, voi mennä vessaan ja pukemaan tms.

Väri ja toiminto: Aikuinen voi kehottaa, että lapsi, jolla on siniset housut, voi kontata piirtämään/nostamaan kortin pöydältä /pussista ja kertoa, mitä kortissa kehoitetaan tekemään.

Värikävelyllä värimaassa: Aikuinen antaa ohjeita - kosketa jotakin punaista, kosketa jotakin keltaista jne. Kävellään ohjeen mukaisen värin luokse ja nimetään kyseinen esine ja väri esimerkiksi "Kynä on punainen. Tämä on punainen kynä."

Liikkumistapa ja väri: Seinillä tai lattialla huoneen reunoilla väripesät. Jokaisessa pesässä on värikorttipussi ja liikkumistapakorttipussi. Lapset valitsevat lähtöpesänsä, nostavat pussista värikortin ja toisesta pussista liikkumistapakortin esimerkiksi konttaus ja punainen väri. Kontataan punaiseen pesään ja nostetaan siellä seuraavat kortit.

Värinoppa ja liikkumisnoppa: Nopan taskuissa liikkumistapakortit. Heitetään vuorotellen noppaa, nimetään väri sekä liikkumistapa ja käydään sovitussa paikassa kyseisellä liikkumistavalla. Noppa on aikuisella ja lapset käyvät omaa tahtiaan heittämässä noppaa ja nimeämässä aikuisen avulla värin ja liikkumistavan.

Värimadot: Kerätään eriväristen lintujen pesiin linnun väriä vastaavia lankamatoja. Madot kuljetetaan yksi kerrallaan pesään. Jokaisella voi olla oma pesä tai kaikki keräävät kaikkiin pesiin.

Värileikit leikkivarjolla: Voidaan leikkiä esimerkiksi niin, että kukin leikkijä on yhden värin kohdalla ja kun ohjaaja huutaa punaiset, niin kaikki punaisen kohdalla olleet vaihtavat paikkaa (sillä aikaa kun varjo on ylhäällä). Voidaan myös leikkiä värivaihtoa, jolloin ohjaajan huutaessa esimerkiksi 'keltainen' kaikki keltaisen kohdalla olevat juoksevat ja etsivät toisen samanvärisen paikan.

Liikkuvat värirullat: Aikuinen antaa ohjeita, kuten "Kaatakaa kaikki punaiset rullat", "Viekää keltaiset rullat eteiseen". Myös lapset vuorollaan voivat antaa ohjeita. Lopuksi kerätään rullat takaisin (Hakekaa keltaiset rullat jne).

Harakan pesä: Lattian keskellä "harakan" pesä/pesiä. Pesään/pesiin kerätään väriohjeiden mukaan tavaroita (Kerätkää/etsikää huoneesta punaisia tavaroita, sinisiä tavaroita jne). Lopuksi katsotaan yhdessä kerätyt tavarat nimeten väri + tavara. Voidaan myös kerätä tavaroita ilman värikuohutusta ja katsoa lopuksi, mitä ja minkä värisiä tavaroita kukin on löytänyt. Tavarat palautetaan paikoilleen värikuohutuksen perusteella.

Liikennevalot: Vihreä, keltainen ja punainen ympyrä. Nimetään värit. Liikutaan musiikin mukaan. Aikuinen näyttää vuorotellen liikennevaloja ja nimeää valon "Vihreä valo"- kävellään, "Keltainen valo"- juostaan, "Punainen valo"- pysähdytään.

Huom! Mitä värejä on saamenpuvuissa?

Muodot

Muodot muistipelinä: Muotojen hahmottamiseen on olemassa muistipeli, jossa parin muodostavat esimerkiksi kuva ja sitä vastaava muoto, kuten kuva kolmiohatusta ja sitä vastaava muoto sinisenä kolmiona.

Muodot tunnustelupelinä: Erilaisen muotoisia esineitä säkissä. Lapset tunnustelevat omalla vuorollaan ja koettavat kertoa, mikä muoto on kyseessä.

Muodot teipillä lattiassa ja seinällä. Lapset kävelevät musiikin soidessa muotojen reunoja pitkin. Kunkin muodon jälkeen käyvät "piirtämässä" käsin seinällä olevien muotojen ääriviivat.

Muoto + laita kehonosa muotoon-leikki: Lapset liikkuvat musiikin mukaan. Musiikki pysähtyy. Aikuinen antaa ohjeen - laita korva kolmioon jne. (voidaan käyttää myös väri + muoto).

Kiikaroidaan muotoja: Otetaan talouspaperirulla tai WC-rulla ja kiikaroidaan huoneesta eri muotoja. Aina, kun joku näkee kiikarillaan esim. ympyrän muotoisen esineen, hän ilmoittaa sen muille, jonka jälkeen esine nimetään yhdessä ja käydään koskettamassa sitä.

Kolmio-neliö-ympyrä-leikki: Muodot seinillä. Lapset makaavat lattialla, aikuinen sanoo jonkun muodoista ja lapset menevät nopeasti kyseisen muodon luokse.

Liikennemerkkileikki: Suojatien merkki (neliö), pyörätien merkki (ympyrä), poron varoitusmerkki (kolmio). Lapset liikkuvat vapaasti musiikin mukaan. Musiikki pysähtyy. Aikuinen näyttää vuorotellen merkkejä ja lapset toimivat merkin mukaisesti. Suojatie - Kävely. Pyörätie - Pyöräily (selällään ilmaan). Poro - kontataan porona.

Erikokoiset muodot: Huoneen toisella puolella isot muodot neliö, kolmio, ympyrä. Toisella puolella erikokoisia pieniä muotoja. Pienet muodot ovat kankaan alla. Lapset ottavat "sokkoina" kankaan alta muodon kerrallaan, nimeävät sen ja kuljettavat muodon ison muodon luokse. Kuljetusreitillä voi olla esteitä kuten esimerkiksi tuoleja ja tyynyjä joiden yli tai ali ison muodon luokse liikutaan

Muotojen vertaaminen: Pussissa erikokoisia muotoja. Seinällä muodot eri kokoa, lapsi käy vertaamassa pussista nostamaansa muotoa seinällä olevaan. Jos muoto ei täsmää, takaisin tullaan takaperin ja nostetaan uusi muoto. Jos täsmää, muoto jätetään ison muodon luokse (pesään) ja tullaan etuperin takaisin ja nostetaan uusi muoto.

Noppa: Nopan taskuissa muodot, heitetään noppaa ja tehdään pareittain omalla keholla kyseisiä muotoja.

- Huom! Mitä muotoja voit löytää saamenpuvuista ja niiden asusteista?

Paikanmääreet

Paikanmääreet: Jokaisella oma tuoli. Kävellään tilassa musiikin mukaan, ohjaaja antaa ohjeen - kiipeä tuolin päälle, ryömi tuolin alle, istuudu tuolin taakse jne.

Paikka ja esine: Liikutaan huoneessa vaikka pehmolelu kädessä. Musiikin pysähtyessä ohjaaja antaa ohjeen kuten "Laita nalle selän taakse/pään päälle/kainalon alle" jne. Leikkiin voi lisätä myös eri liikkumistapoja.

Vihje kuvasta: Nostetaan pussista kortteja, joissa esimerkiksi nalle on hyllyn päällä. Nimetään yhdessä, missä nalle on (Nalle istuu hyllyn päällä). Aikuinen kehottaa: "Vie nalle hyllyn päälle." Aikuinen kehottaa seuraavaa lasta: "Hae nalle hyllyn päältä." Lapset vievät ja hakevat vuorollaan nallea kuvien osoittamiin paikkoihin ja paikoista pois.

Patsas: Sovitaan, kuka on patsaan ensimmäinen osa. Aikuinen antaa ohjeita, miten lapset asettuvat patsaaseen esim. Liisa, mene Pekan taakse, Antti Pekan etupuolelle. Siiri, laita käsi Antin yläpuolelle jne..

Sanat, ominaisuudet, lauseet ja tarinat

Ympäristössä olevat sanat tutuksi: Aikuinen/lapsi antaa ohjeita, mitä kosketetaan. Leikkiin voi liittää myös liikkumistapoja. Kosketa seinää, kosketa lattiaa, kosketa pöytää, kosketa kynää esimerkiksi kävellen, juosten, kontaten, kierien jne. Kohdetta voi myös tarkentaa: Kosketa eteisen seinää, kosketa punaista kynää jne.

Looginen tarina kuvista: Kerätään esimerkiksi muotojen alta kuvia ja kun kaikki kuvat on kerätty, niin tehdään yhdessä kuvista tarina. Kuvakortit loogiseen tarinaan, järjestetään kortit tapahtumajärjestykseen.

Tarina kuvista: Lapset istuvat piirissä lattialla. Yksi lapsista kiertää piirin ulkopuolella ja tiputtaa jokaisen taakse sanakorista yhden kuvan. Jokainen laittaa kuvansa näkyviin. Kuvat nimetään ja tehdään kuvista yhteinen tarina.

Etsi parit tavaroille/kuville: Tavarat jaetaan pareittain huoneen eri päihin. Lapset saavat hakea tavarat kerrallaan huoneen toisesta päästä ja etsiä sille parin. Voidaan sopia erilaisia liikkumistapoja ja laittaa välille ylitettäviä, alitettavia esteitä. Lopuksi nimetään tavarat ja katsotaan, onko kaikille löytynyt pari.

Parien tai vastakohtaparien etsiminen liikkuen: Nosta kortti/oikea esine pussista. Etsi pari (pieni kintas – pieni kintas) tai vastakohtapari (pieni kintas – suuri kintas)

Samanlainen-erilainen: Vaatteita tai erilaisia tavaroita pareittain. Aikuinen aloittaa pukemalla piilossa esim. eripari lapaset käteen. Lapset saavat kertoa, ovatko lapaset samanlaiset vai erilaiset

ja etsiä vaikkapa kopasta samanlaiset. Leikki jatkuu ja lapset voivat käydä pukemassa eriparia tai samaa paria olevia käsineitä.

Mitkä asiat kuuluvat yhteen? Leikitään leikkiä ensin muistipelinä ja nimetään kuvissa olevat asiat ja keskustellaan, miksi ne kuuluvat yhteen. Toistetaan leikki liikkuen. Levitetään lattialle yhteen kuuluvia kuvapareja kuten kala – verkko, suopunki – poro jne. Lapset nostavat kortin kerrallaan ja etsivät sille kuuluvan parin.

Tavaroiden kerääminen “pesiin” ominaisuuksien mukaan: Voidaan kehottaa hakemaan pesään jotakin pehmeää, kovaa, litteää, pyöreää. Leikin lopuksi laitetaan esineet kiertämään kädestä käteen piirissä. Nimetään esine ja sen ominaisuus. Esineen liikkussa kädestä käteen, voidaan taputtaa rytmässä esineen nimeä hokien (“kivi on kova”).

Ominaisuudet: Adjektiivikortit ja korttien esineet. Pussissa kuvalliset adjektiivikortit. Lattialla korttien esineitä vastaavat esineet (kuvassa iso sukka - lattialla oikea iso sukka). Nostetaan pussista kuva kerrallaan ja etsitään esineiden joukosta kuvaa vastaava esine. Leikkiä voi leikkiä myös toisinpäin. Lopuksi kortit katsotaan ja nimetään ja tunnustellaan kuvia vastaavt esineet.

Ominaisuudet 2: Adjektiivikorttiparit nurinpäin lattialla. Liikutaan ja käännetään kortteja kuten muistipelissä. Lopuksi katsotaan ja nimetään yhdessä kaikkien parit.

Tosi-epätosi: Aikuinen/lapsi sanoo lauseita, jotka ovat tosia tai epätosia. Lapset astuvat eteenpäin, jos lause on tosi ja taaksepäin, jos epätosi (Lehmä osaa lentää, Poro on kala). Se, joka koskettaa ensimmäisenä kysyjää, saa tulla kysyjäksi.

Laiva on lastattu: Sovitaan yläkäsitemaike tai aihe voi olla vapaa. Hernepussin/häntäpallon heittäminen toiselle/toisille esimerkiksi tuolien ylitse. Jokainen sanoo vuorollaan sovittuun yläkäsitteeseen liittyvän asian. Vapaassa aiheessa voidaan sopia, että sana alkaa tietyllä kirjaimella.

Kapteeni käskee: Jos kapteeni sanoo “Kapteeni käskee: Juoskaa”, juostaan, mutta jos kapteeni sanoo vain: “Juoskaa”, ei saa tehdä mitään. Kapteeni voi käyttää myös muita kehotuksia, kuten kävelkää tai hiipikää.

Mitä minä teen?: Lapsi nostaa jonkun liikkumista kuvaavan kortin esittäen sitä pantomiimina ja kysyy: “Mitä minä teen?” Toiset arvailevat, aikuinen toistaa kaikuna arvauksia saameksi. Lopuksi aikuinen kertoo oikean arvauksen: ”Sinä juokset. Matti juoksee.”

Arvaa, mikä eläin?: Lapsi ottaa pussista eläimen kuvan ja esittää eläintä liikkuen, muut arvaavat. Aikuinen toistaa ja vahvistaa sanan kuten edellä.

Poro, kala, tähti: Sovitaan jokaiselle sanalle oma asento esim. poro-kontallaan. Lapset liikkuvat musiikin tahtiin, musiikki pysähtyy ja lapset menevät poro-asentoon ja jatkavat liikuntaa porona jne. Voidaan keksiä aina uusia termejä ja niille omia asentoja. Ohjaaja kertoo musiikin pysähtyessä sanan.

Kuvakortit liikkeeksi: Nostetaan verbikortti ja substantiivikortti. Kortit, joista toisessa poika kävelee ja kortti, jossa on suuret karvakengät. Muodostetaan lause ja esitetään se -> Poika kävelee suuret karvakengät jalassa.

Tarina kuvista: Nopassa sekä verbejä että substantiiveja. Heitetään vuorotellen noppaa, keksitään samalla yhdessä lasten kanssa tarinaa ja toimitaan ja liikutaan nopan kuvien mukaisesti.

Eläin/kulkuneuvo ja liikkumismuoto: Nostetaan vuorotellen leikkieläimiä/eläinkortteja pussista, nimetään eläin ja liikutaan kyseisen eläimen tavoin.

Kuva nopassa: Nopassa olevan kuvan parin etsiminen lattialta tai pöydältä. Nopan jokaisessa taskussa useampi kuva. Heitetään noppaa vuorotellen. Lapsi nimeää kuvan, ottaa kuvan mukaansa ja käy etsimässä ja hakemassa sen parin pöydältä tai pöydän alta tms.

Kuva ja oikea esine: Esine lakanan alla pussissa (tunnusteluleikki). Kuvat “pesissä” huoneen reunoilla. Esineet lakanan alla keskellä lattiaa. Etsitään esinettä vastaava kuva.

Sana + sanakuvakortti: Nostetaan pussista sana ja etsitään seinältä vastaava sanakuvakortti ja tuodaan "omaan pesään". Kun kaikki sanat löydetty, luetaan ja katsotaan yhdessä kortit ja nimetään ne. Voidaan myös etsiä ja kuunnella alkukirjaimia, loppukirjaimia jne

Tunteet liikkuen

Liikutaan musiikin tahdissa: Musiikki pysähtyy. Aikuinen näyttää tunnekortin. Nimetään tunne ja esitetään se. Tunteeseen voi lisätä myös äänen.

Miltä minusta tuntuu ja miksi? Tunnekortit lattialla oikein- tai nurinpäin. Liikutaan musiikin tahtiin. Jokainen ottaa lattialta kortin, kertoo tunteen ja miksi on tai on joskus ollut esimerkiksi vihainen. Tunteen ilmaisemista voi jatkaa liikkuen ja äännellen seuraavan kortin nostoon saakka.

Etsitään tunnekorttipareja liikkuen. Lopuksi katsotaan kaikkien tunteet, nimetään ja esitetään ne.

Äänikone: Esitetään erilaisia tunteita liikkuen esimerkiksi iloinen, innokas, surullinen, pettynyt, vihainen. Liitetään tunteeseen ääni.

Tunnepatsas: Muovataan vuorotellen pareittain toisesta tunnepatsas. Tunteet voidaan valita itse tai sattumanvaraisesti nostamalla tunnekortti.

Matematiikkaa liikkuen

Liikutaan tilassa musiikin ja ohjaajan ohjeiden mukaan: eteen, taakse, sivuille, alaspäin, ylöspäin, paikallaan, pyörien, hitaasti, nopeasti, ylhäällä, alhaalla, vasemmalle, oikealle jne.

Popcornkone: Osa lapsista rajatun alueen sisäpuolella ja osa ulkopuolella, heitellään "popcorneja" (esim. pehmeitä sukkapalloja, paperipalloja) sisään ja ulos tietyn ajan. Lopuksi lasketaan, montako popcornia on ulkopuolella ja montako sisäpuolella.

Lukumäärä kuvin: Sama määrä esineitä lattialla. Nostetaan kortti esimerkiksi kaksi sukkaa kuvassa ja etsitään lattialla olevien esineiden joukosta kaksi sukkaa. Lopuksi nimetään esineet ja lasketaan lukumäärät.

Luku ja sitä vastaava määrä: Kuva + numero ja numerokortti. Nostetaan kuva + numerokortti. Lasketaan kuvassa olevat asiat ja etsitään seinältä vastaava numerokortti.

Numerot ja liike: Eri puolilla huonetta seinillä numerot 1-5. Numeron vieressä liikekuva. Liikekuvia voi olla myös numeron osoittama määrä. Tehdään numeron osoittama määrä liikkeitä esimerkiksi pyöritetään ympäri 3 kertaa, heitetään 2 palloa koriin jne. Numero-liike tehtäviä voi liittää myös jumpparadan yhteyteen.

Yhtä paljon, enemmän-vähemmän: Jokaisella lapsella kolme pesää. Lapsilla pesissä esimerkiksi "marjoja" 1-5 kpl. Marjat ovat huoneen toisella puolella. Ennen marjojen poimimista jokainen laskee marjansa aikuisen avustuksella. Ensimmäiseen pesään käydään poimimassa yhtä paljon kuin pesässä ennestään on. Toiseen enemmän ja kolmanteen vähemmän. Lopuksi vertaillaan ja lasketaan yhdessä marjasaaliit.

Harakan pesä: Enemmän-vähemmän. Sanomalehtirenkaita lattialla. Haetaan kuvia/tavaroita pesään tietyn ajan. Nimetään ja lasketaan lopuksi pesistä kuvien/tavaroiden määrät ja verrataan, missä pesässä on eniten/vähiten/yhtä paljon.

Kettu ja kalastajat: Pilkkireikiä (sanomalehtivanteita) lattialla ja vähän kauempana reki/rekiä ja ketun "pesä". Yksi tai kaksi lasta kettuina ja muut kalastajina. Pilkkirei`issä kaloja, joita kalastajat onkivat yksi kerrallaan ja vievät rekeen. Samaan aikaan kettu/ketut hakevat reestä kaloja yksi kerrallaan ja vievät omaan pesäänsä. Leikkiä leikitään esim. 2 minuuttia. Lopuksi lasketaan, montako kalaa ketut ehtivät napata ja montako jäi kalastajille.

Ryhmittely, yläkäsite – alakäsite: Jaetaan pesät esimerkiksi vaatteet, ruokailuvälineet jne. Haetaan huoneen toisesta päästä tavaroita yksi kerrallaan oikeisiin ryhmiin.

Vertailu: Kerätään ensin esineitä omiin ryhmiinsä (yläluokkiin). Tämän jälkeen lajitellaan ominaisuuden mukaan esimerkiksi kepit pituusjärjestykseen, sukat suuruusjärjestykseen jne. Lopuksi vertaillaan yhdessä esineitä. Aluksi leikkiin valitaan vertailtavaksi kaksi esinettä. Leikkiä vaikeutetaan lisäämällä kolme esinettä.

Miten sarja jatkuu? Aikuinen laittaa lattialle tiettyyn järjestykseen jonoon/rinnakkain esineitä/kuvia ja nimeää ne esimerkiksi sukka, lapanen, kynä, sukka jne. tai ympyrä, neliö, kolmio, ympyrä jne. Lasten pitää jatkaa esineiden/kuvien jonoa samalla tavalla. Tarkistetaan yhdessä jonot. Samalla voidaan tutkia, mikä on ensimmäisenä, viimeisenä, keskellä.

4. KIELEN TYÖKALUPAKKI

“Sierâdep kieláin, ilolâš mieláin!”

“Leikimme kielellä, iloisella mielellä!”

Kielen työkalupakin leikit sopivat kielen omaksumisen eri vaiheissa oleville lapsille, vasta-alkajasta jo kieltä paremmin hallitseville. Näissä kielileikeissä paremmin kieltä osaavat voivat olla kielimallina ja vertaistukena vasta-alkajille. Kielellä leikkiminen tukee kaikkien lasten kielellistä tietoisuutta ja kielitaitoa ja siksi leikkejä olisi hyvä leikkiä ja toistaa päivittäin.

Kielen työkalupakin leikkien avulla opetellaan:

- nimeämään ja tunnistamaan esineitä
- ylä- ja alakäsitteitä esim. eläimet (yläkäsite): poro, kettu, susi (alikäsitteitä)
- ryhmittelemään ja erottelemaan asioita
- tuottamaan ja ymmärtämään puhetta
- kuvailemaan, kertomaan, kuuntelemaan ja keskittymään
- värejä ja paikanmääreitä

Kielen työkalupakin välineet

Kori/sanasäkki/sanalaukku, iso kangas, erilaisia lapsille tuttuja esineitä, vaatteita, luonnonmateriaaleja jne.

Kuvat aihepiireittäin huomioiden kulttuuri: kehonosat, vaatetus, ihmiset, ruokailu, puhtaus, koti, arkipäivän esineet, kulttuuriin liittyvät esineet, kulkuneuvot, luonto, värit, tunteet, eläimet, muodot, paikanmääreet, vuoden- ja vuorokaudenajat, ympäristöön liittyvät (maaseutu/kaupunki jne.), adjektiivi-substantiivikortit sekä tekemistä kuvaavat kortit (verbikortit).

Kuviin olisi hyvä olla kirjoitettuna sanan perusmuoto ja taivutusmuoto esim. pállu-páálu. Verbistä ainakin perusmuoto esim. kaččâđ. Tämä helpottaa mahdollisesti vasta kieltä opettelevaa työntekijää muistamaan ja taivuttamaan sanat oikein ja olemaan hyvänä kielimallina.

Muista myös moniaistillisuus! Mitä enemmän lapsi saa tehdä asioita oman kehon kokemuksen kautta, koskettaa ja liikkua, sitä paremmin hän muistaa asian. Ole apuna ja käytä mahdollisimman paljon konkreettista materiaalia sanojen löytämisessä, kuvaamisessa ja muistamisessa. Kysele, elehdi, liiku, näytä konkreettisesti jonkin esineen kautta esim. mitä tarkoittaa kynä, pehmeä, pyöreä jne. Aloita tutusta tuntemattomaan, konkreettisesta abstraktiin.

Nimeäminen ja tunnistaminen

Tavarakoppa

Välineet: Koriin kerätään lapsille tuttuja esineitä/esineiden kuvia esim. sukka, kynä, kirja, pallo, muki.

Kukin lapsista nostaa vuorollaan yhden esineen ja nimeää sen. Tämän jälkeen lapsi kertoo, mitä kyseisellä esineellä voi tehdä ja millainen esine on. Aikuinen esittää apukysymyksiä kuten: Mitä sillä voi tehdä? Minkä värinen se on? Onko se iso vai pieni? jne.

KIM-leikki

Välineet: Korissa olevia esineitä/esineiden kuvia, suuri kangas/peite

Valitse aluksi kuusi esinettä ja nimeä esineet lasten kanssa. Esineet laitetaan lasten eteen. Lapset katsovat esineitä rauhassa, jonka jälkeen ne peitetään suurella kankaalla. Lapset pitävät silmät kiinni ja aikuinen ottaa yhden esineen pois. Luvan saatuaan lapset katsovat esineitä ja yrittävät muistaa, mikä esine puuttuu. Jos lapset eivät keksi, mikä puuttuu, aikuinen antaa vihjeitä siitä, mitä esineellä voi tehdä ja miltä se näyttää.

Sanavaraston karttuessa lisätään koppaan vanhojen rinnalle vähitellen uusia esineitä/kuvia. Leikkiä voi leikkiä myös luontomateriaalilla esim. kivet, kävyt, neulaset, puiden lehdet jne.

Tunnustelu-KIM

Välineet: Sanasäkissä/laatikossa esineitä

Lapset tunnustelevat vuorollaan silmät kiinni pussissa olevia esineitä. Lapsi valitsee yhden esineen ja nimeää sen. Ottaa esineen pussista ja nimetään esine vielä yhdessä.

Nimeäminen ja yläkäsite

Välineet: Koppaan valitaan kuvakortit/tavarat kolmesta yläkäsitteestä esim. eläimet, vaatteet ja lelut. Lisäksi tarvitaan kolme alustaa, kullekin yläkäsitteelle oma (kuvalotto).

Kukin lapsi vuorollaan nostaa kopasta yhden kuvan ja nimeää sen. Tämän jälkeen mietitään mihin yläluokkaan kuva kuuluu. Lapsi asettaa kuvat oikealle alustalle. Peli vaikeutuu kun yläkäsitteiden määrää lisätään esim. kulkuneuvot, huonekalut

Nopea nimeäminen

Välineet: Kuvakortit

Vuorotellen kunkin lapsen eteen laitetaan kuvakortti, jonka hän pyrkii nimeämään mahdollisimman nopeasti. Kun lapsi on nimennyt kuvan, laitetaan uusi kortti seuraavan lapsen eteen. Pyritään siihen, että ketju etenee mahdollisimman nopeasti. Jos lapsi ei tiedä mikä kuvassa on, toiset lapset voivat auttaa nimeämisessä.

Nopea nimeäminen – yläkäsittein

Kuten edellinen harjoitus, mutta nyt lapset nimeävät kuvat yläkäsittein esim. kuvassa on hevonen (alakäsite), lapsi sanoo eläin (yläkäsite).

Tiimalasi-nimeäminen

Välineet: Tiimalasi, eri värisiä alustoja (papereita), nappeja

Valitaan yksi yläkäsite esim. eläin. Tiimalasi käännetään ja lapset yrittävät nimetä mahdollisimman monta eri eläintä. Jokaisesta nimetystä eläimestä asetetaan alustalle yksi nappi. Ajan päättyessä lasketaan kuinka monta eläintä osattiin nimetä. Tämän jälkeen valitaan uusi yläkäsite, harjoitus kuten edellä. Lopuksi voidaan vertailla, minkä yläkäsitteen alle saatiin eniten nappeja.

Mitä kuva tarkoittaa?

Välineet: Kuvakortit/esineet ovat edellisen harjoituksen jäljiltä yläkäsitteittäin ryhmiteltyinä.

Aikuinen antaa vihjeitä yhdestä esillä olevasta kuvasta kerrallaan. Kerro yläkäsite ja anna vihjeitä korteista esim. Tämä on eläin. Se on suuri. Sillä voi ratsastaa.

Arvaa mikä

Tämä harjoitus on edellisen kaltainen, mutta kuvat/esineet eivät ole lasten nähtävillä. Kerro ja kuvaile kädessäsi oleva kuva, muista yläkäsite.

Mikä ei kuulu joukkoon?

Välineet: Kuvakortteja

Aseta vierekkäin kolme kuvaa, joista kaksi kuuluu saman yläkäsitteen alle esim. sukka-paita-auto. Lapset miettivät mikä kuva ei kuulu joukkoon ja miksi.

Kuuntele, mikä ei kuulu joukkoon?

Aikuinen luettelee kolmen sanan ryhmiä, joista lapset mieltivät mikä sanoista ei kuulu joukkoon ja miksi.

auto – laiva – nalle

kirja – koira – kissa

hylly – kaappi – poro

sukka – orava – hämähäkki

housut – sänky – takki

nukke – pallo – tuoli

lintu – hame – lippalakki

vene – verkko – jäätelö

Kauppaleikki

Välineet: Kuvakortit tai esineitä läheisellä pöydällä, johon lapset eivät näe.

Aikuinen pyytää lasta käymään kaupassa (pöydän luona) ja ostamaan hänelle esim. housut. Aluksi leikitään siten, että ostettavia asioita on yksi. Leikki vaikeutuu, kun ostettavien asioiden/esineiden määrä kasvaa. Lasta voidaan pyytää ostamaan esim. auto ja juna. Asioita yhdistää sama yläkäsite, jolloin muistaminen on helpompaa. Ostosten määrää voidaan lisätä taitojen karttuessa.

Leikki vaikeutuu edelleen, kun kolme ostettavaa asiaa eivät kuulu samaan yläkäsitteeseen esim. Osta minulle housut, auto ja lintu.

Katso ympärillesi

Välineet: Ei tarvitse välttämättä välineitä, mutta esim. wc-rulla kiikarilla on mukava kiikaroida ympäristöä.

Lapsen kanssa nimetään esineitä ja asioita mitä nähdään huoneessa/ulkona tai paikassa, jossa juuri nyt ollaan.

Laiva on lastattu

Välineet: pallo tai jokin muu esine, jonka voi heittää/ojentaa toiselle leikkijälle

Laiva on lastattu on erittäin hyvä yläkäsiteleikki. Laiva on lastattu esim. vaatteilla/huonekaluilla/eläimillä. Sovitaan lasten kanssa, millä laiva lastataan esim. eläimillä. Aikuinen aloittaa leikin nimeämällä eläimen ja heittää pallon seuraavalle nimeäjälle jne.

Maa – vesi – ilma

Välineet: Kuvat maasta, vedestä, ilmasta tai elementteihin sopivan väriset paperit.

Laitetaan lattialle esim. eläinten tai kulkuneuvojen kuvia. Kuvia laitettaessa nimetään kuvat. Lapset saavat vuorotellen ottaa jonkun kuvan, nimetä sen ja laittaa sille kuuluvaan paikkaan. Kuvat voivat olla myös nurinpäin.

Ilman kuvia: Lasten kanssa mietitään ja nimetään esim. eläimiä, jotka liikkuvat maassa, vedessä, ilmassa. Myös kulkuneuvoja voidaan miettiä. Voidaan myös miettiä ja nimetä vaatteita, joita pidetään kesällä tai talvella.

Kuuntele ja toimi

Välineet: Kuvat seinillä eri yläkäsitteistä esim. auto, paita, nukke ja sänky

Huoneeseen kiinnitetään yksi kuva kullekin seinälle. Lasten kanssa nimetään kuvien esittämät yläkäsitteet: kulkuneuvo, vaate, lelu ja huonekalu.

Lapset sijoittuvat keskelle huonetta. Aikuinen sanoo yhden esineen/asian esim. sukka. Nyt lapset menevät mahdollisimman nopeasti sen yläkäsitekuvan luo, johon sana kuuluu.

Kuuntelu-KIM

Välineet: Erilaisia arkipäivän esineitä ja materiaaleja, joista lähtee ääni. Näköeste esim. iso pahvi.

Aikuinen/lapsi leikkaa pahvin takana saksilla paperia, kaataa vettä jne. Kuuntelijat arvaavat, mikä esine on tai mitä tehdään. Esim. "Antti leikkaa saksilla paperia."

Yläkäsitepeli

Välineet: Kuvakortit

Kortit sekoitetaan ja jaetaan kaikille pelaajille. Jokaisella pelaajalla on edessään pino nurinpäin käännettyjä kortteja. Aikuinen kääntää omasta pinostaan ensimmäisen kortin, nimeää sen ja kertoo yläkäsitteen esim. tämä on susi ja se on eläin. Lapset kääntävät omista pinoistaan päällimmäiset kortit, nimeävät ja kertovat yläkäsitteen. Kaikki ne, joilla on sama yläkäsite kuin aikuisella, antavat korttinsa aikuiselle. Se, jolla on eri yläkäsite, laittaa korttinsa pinon alimmaiseksi. Pelin voittaa se lapsi, jonka kortit loppuvat ensimmäisenä.

Puheen tuotto ja ymmärtäminen

Sama lause

Välineet: Koriin/pussiin valitaan lausekorttipareja.

Lapsi nostaa yhden kortin korista/pussista. Lapsi muodostaa kuvasta lauseen esim. "Poika juo maitoa". Tarvittaessa aikuinen auttaa lauseen muodostamisessa kysymyksillä esim. Kuka? Mitä poika tekee? Mitä poika juo? Muodostettuaan lauseen lapsi laittaa kortin alustalle kaikkien peliin osallistuvien nähtäville. Jatketaan kuten edellä. Kun korista nousee uudestaan sama kortti kuin aiemmin, lapsi sanoo lauseen ja saa itselleen molemmat kortit (parin).

Lauseketju

Välineet: Lausekortit ja niiden kuvakortit

Lauseiden kuvakortit asetetaan kaikkien lasten nähtäville. Aikuinen sanoo lauseen ja lapsi ottaa sen kortin, johon lause liittyy. Tämän jälkeen lapsi saa kortin itselleen. Kortin saanut lapsi sanoo uuden lauseen jostakin esillä olevasta kortista ja seuraava lapsi nostaa kortin jne.

Yksi sana

Välineet: Lausekortit ja niiden kuvakortit

Lauseiden kuvakortit asetetaan kaikkien lasten nähtäville. Aikuinen sanoo lauseesta vain yhden sanan, jonka perusteella lapsi päättelee mihin kuvaan lauseen sana kuuluu esim. liukumäkeä. Lapsi näyttää kortin ja muodostaa kuvasta kokonaisen lauseen esim. "Tyttö laskee liukumäkeä". Tämän jälkeen lapsi saa kortin itselleen.

Lauseen täydentäminen

Välineet: Lausekortit, kuvakortit.

Aikuinen sanoo lauseen alun ja lapset täydentävät joko kuvia apuna käyttäen tai ilman.

Tyttö istuu... Äiti lukee... Poika syö... Tyttö juo... Poika riisuu... Vauva leikkii... Tyttö kantaa... Poika potkaisee... Tyttö maalaa... Poika heittää... Tyttö maalaa... Poika heittää...

Elefantit ovat... Autot ovat... Isä ajaa... Talvella on... Minä pidän... Minä en pidä... Äiti leipoo... Minusta on kiva... Illalla menen... Aamulla söin...

Lauseiden yhteydessä voi kysyä tai täydentää lauseita: mitä, kenen/minkä, mihin, minne, kenen/minkä kanssa, mitä ilman, missä, milloin- kysymyksiä. Leikkiä voi leikkiä myös vain yhden kysymysteeman pohjalta esimerkiksi mitä ilman? – Äiti lukee ilman hattua. Äiti leipoo ilman kenkiä jne. Samalla lauseista voi tulla myös "hassuja lauseita".

Lauseen täydentäminen, rektiöt

Välineet: Rektiokysymyskortit tavallisimmista rektioista ja kuvakortit/oikeita esineitä.

Aikuinen aloittaa leikin ja sanoo esimerkiksi "Minä pidän", valitsee kuvakortin ja jatkaa "Minä pidän puurosta" ja kysyy seuraavalta leikkijältä: "Mistä sinä pidät?" Vastausta kannattaa täydentää kuvailevalla sanalla (adjektiivilla) esim. kylmästä maidosta, sinisestä pyörästä, leveästä veneestä.

- Minä pidän... maidosta, kalasta, jäätelöstä, poron lihasta, punaisesta puserosta jne.
- Minä pelkään...
- Minä näen unta...

Hassut lauseet

Aikuinen sanoo lauseen. Lapset miettivät, mikä lauseessa on väärin ja muodostavat oikean lauseen. Lauseesta voi korjata minkä osan tahansa.

Poika juo leipää – Poika juo mehua/vettä/maitoa TAI Poika syö leipää
Isä onkii autoa – Isä onkii kaloja TAI Isä ajaa autoa

Värisilmukka

Välineet: Värisilmukkakortit, joiden ylä- ja alaosassa on eriväriset pallot.

Värisilmukkakortit asetetaan kaikkien lasten nähtäville. Aikuinen aloittaa pelin kertomalla yhdestä kortista esim. "Tässä on punainen pallo". Tämän jälkeen hän jatkaa tekemällä kysymyksen saman kortin alaosasta: "Missä on vihreä pallo?" Lapset etsivät kortin, jonka yläosassa on vihreä pallo. "Tässä on vihreä pallo. Missä on musta pallo?"

Peliä voi pelata myös siten, että jokaiselle lapselle jaetaan kortti. Aikuinen aloittaa: "Minulla on punainen pallo. Kenellä on vihreä pallo?" Lapsi, jonka kortin yläosassa on vihreä pallo, jatkaa peliä vastaamalla ja esittämällä kysymyksen muille lapsille.

Kuvasilmukka

Välineet: Kuvasilmukkakortit, joiden ylä- ja alaosassa on eri kuvat.

Pelataan kuten värisilmukkapeliä. Esim. "Minulla on paita. Kenellä on vene?"

Pantomiimi

Aikuinen kuiskaa lapselle yhden verbin, jota lapsi esittää toisille lapsille esim. istuu/leikkii. Kun muut lapset ovat arvanneet verbin, aikuinen auttaa muodostamaan kokonaisen lauseen kysymysten avulla: Kuka istuu/leikkii? Missä tyttö istuu? Millä tyttö leikkii?

Paikanmääreet

Sijaintikäsitteet

Välineet: Sijaintikäsitteekorttiparit

Lasten kanssa katsotaan kuvakortteja: "Missä tyttö on?" Harjoitellaan käsitteitä edessä, takana, vieressä, alla ja päällä. "Missä pallo on?". Harjoitellaan käsitteitä ylhäällä ja alhaalla. Jaetaan kortit lapsille ja aikuinen kyselee: "Kenellä on kortti, jossa tyttö on tuolin päällä?" Lapsi asettaa kortin kaikkien nähtäväksi.

Kortit asetetaan nurinpäin alustalle. Sijaintikäsitteekorteilla pelataan muistipeliä. Kun kortti käännetään, lapsi tuottaa kokonaisen lauseen esim. Tyttö on tuolin takana.

Missä kirja on?

Välineet: Kori ja lapsille tuttuja esineitä (esim. kirja, kynä, avain, nalle, kivi)

Aikuinen antaa vuorotellen jokaiselle lapselle toimintaohjeen esim. "Laita kirja korin taakse." Kun lapsi on laittanut kirjan, aikuinen kysyy: "Missä kirja on?"

Samaa voidaan leikkiä myös siten, että lapset antavat ohjeita toisilleen.

Välineet: Jokaisella lapsella on oma tuoli ja tukeva pöytä.

Aikuinen antaa ohjeita lapsille: "Mene tuolin taakse. Istu tuolin viereen. Seiso tuolin päällä. Mene tuolin alle" jne.

Leikkiä muutetaan siten, että yksi lapsista antaa ohjeita toisille lapsille kuten edellä.

Leikkiin voidaan myös valita yksi tukeva pöytä. Kukin lapsi vuorollaan saa tehdä taideteoksen. Lapsi antaa ohjeita jokaiselle lapselle yksitellen. esim. "Ella menee isumaan pöydän alle. Hendâ, mene seisomaan pöydän viereen. Ánná, mene istumaan pöydän päälle."

Linkkejä ja vinkkejä

Kielistrategia päiväkotien käyttöön

<http://www.kulturfonden.fi/Site/Data/686/Files/pdf/Paeivaekodin%20kielistrategia.pdf>

Monikielisyys lapsen arjessa – Opas pienten lasten parissa työskenteleville

<http://www.folkhalsan.fi/Global/VarVerksamhet/barnochfamilj/sprakochkommunikation/MELT/Handledning,%20svenska%20och%20finska.pdf>

Fáddágihpa mánáidgárddiid giellabirrasa ja giellanannema birra

http://www.udir.no/Upload/barnehage/Pedagogikk/Temahefter/Temahefte%20sprakmiljo_sprakstimulering_NSamisk_web.pdf?epslanguage=no

Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma

<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/pakaste2/sakaste/varhaiskasvatus/1sote-savasusuomenkielinen.pdf>

Saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen opas

http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=213&Itemid=340

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

<http://www.julkari.fi/handle/10024/77129>

Teematyöskentely

Harju-Luukkainen, Heidi, 2007: Kielikyöpydidaktiikkaa kehittämässä. Åbo Academis förlag

Sadutuksesta

Karlsson, Liisa, 2003: Sadutus - Avain osallistuvaan toimintakulttuuriin. Juva, WS Bookwell Oy

Kielenkäytön tasot

Lampi, I. 1981: Lorusta lukuhetkeen. Mannerheimin lastensuojeluliiton P-julkaisusarja N 10.

5. VUOTUISKIERRON MUKAINEN TOIMINTASUUNNITELMA

Saamenkielisen varhaiskasvatustyksikön toimintasuunnitelman pohjana tulisi olla saamelainen vuodenvuoro ja kahdeksan vuodenaikaa. Lisäksi suunnitelmassa ja toiminnan toteuttamisessa olisi huomioitava lapselle ominaiset tavat toimia, joita ovat leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen sekä tutkiminen. Näiden kautta toteutuvat myös sisällölliset orientaatiot eli matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, s.26-29). Seuraavassa on esimerkkisuunnitelma, joka on laadittu kielipesissä käytössä olevien toimintasuunnitelmien pohjalta. Esimerkkisuunnitelmasta voi poimia asioita oman yksikön suunnitelmaan. Tarkemman suunnitelman laatimiseen voi käyttää teematyöskentelyä (ks. sivu 7).

Toimintasuunnitelma toimikaudelle X

Syyskesä (heinä-elokuu)

- ryhmän muotoutuminen: tutustuminen toisiin ja toimintaympäristöön
- käytöstavat, säännöt, toimintatavat tutuksi (kerrataan muillekin)
- minä ja perhe: käsitteet, sukutaulu, oma saamelainen nimi
- sienet
- marjastus: hilla, mustikka, variksenmarja
- marjapiirakka, säilöminen
- nuottaus, kalalajit, perkaaminen
- askartelumateriaalien keruu
- kenkäheinien keruu
- **tapahtumat:** Ijahis idja Inarissa (saamelainen musiikkiperinne)

Syys (syys-loka)

- tunteet: tutustutaan tunteisiin kuvien avulla
- vaatteiden nimeäminen
- heijastimen käyttö
- Tutkiminen: värit, erityisesti päävärit
- kasveilla värjääminen
- ruska ja muut syksyn merkit luonnossa
- marjastus: puolukka (mehunteko)
- ilmansuunnat: luonnossa suunnistaminen (esim. puut, muurahaiskeot)
- perunan nosto
- verkostelu, talvikalan pyynti
- lintujen talviruokinnan aloittaminen (tutustutaan talvilintuihin)
- **tapahtumat:** syysretki/syyskalastusretki

Syystalvi (loka-marras)

- *kaamoskuu: kaamos alkaa*
- *revontulet, tähdet ja kuu*
- *numerot: 1-5/10*
- *varoitukset heikoista jäistä*
- *kuukauden eläin: poro*
- *poroerotukset: porojen nimitykset, poron osien hyötykäyttö*
- *perinneruokapäivä (pororuoka)*
- *eläinten valmistautuminen talveen, eläinten jäljet*
- **tapahtumat:** *YK:n päivä (24.10), isänpäivä, lapsen oikeuksien päivä (20.11.), pyhäinpäivä*

Talvi (joulu-helmi)

- *joulun odotus: joulukalenteri, adventti, leivonta, puurojuhla*
- *Leikki: perinneleikit, kauppa- ja kotileikki (ostosten nimet, rahat)*
- *Tutkiminen: aistit (maistelu, haistelu, tunnustelu, eri ruoka-aineet)*
- *auringon nousu (aurinkojuhla)*
- *kuukauden eläin: lehmä (tutustuminen navettaan)*
- *muut maatilan eläimet*
- *saamenlippu, saamenpuvut, saamen kielet, perinne käsityöt*
- *Liikkuminen: laskiainen, mäenlasku*
- *paloturvallisuus, paloharjoitus, tutustuminen paloautoon*
- *paukkupakkaset, lumi: talviaiheiset tarinat, lorut ja laulut*
- **tapahtumat:** *itsenäisyyspäivä, uusi vuosi, Skabmagovat, kansallispäivä, 112-päivä (11.2.)*

Kevättalvi (maalis-huhti)

- *joutsenkuu: joutsenet saapuvat (kuukauden lintu)*
- *Liikkuminen: ulkoleikit, hiihtäminen, suopunginheitto*
- *luonnossa selviäminen: nuotion teko, kiehisten vuolu, tuohen käyttö*
- *lihojen kuivatus*
- *haukien kuivatus*
- *riekon ansapyynti*
- *nielukoukut*
- *hankikuu: lumi kovettuu kantavaksi*
- *kuukauden eläin: karhu (herääminen talviunilta, perinnesadut)*
- **tapahtumat:** *Marjanpäivä, pääsiäinen, kansallinen gákti-päivä (10.4.) pilkkiretki & porofarmiretki*

Kevät (huhti-touko)

- *laavustelu & tarinointi: miten ennen eletty kodassa?*
- *kevään eteneminen: lumien sulaminen, jäiden lähtö*
- *vasakuu: uusi poronhoitovuosi alkaa, vasojen syntyminen, korvamerkit, oma merkki*
- *kevätkuuhlaan harjoittelu*
- *Taide: tanssi ja teatteri*
- *perinneruokapäivä (kalaruoka)*
- ***tapahtumat:*** *vappu, äitienpäivä*

Kevätkesä (touko-kesä)

- *lintujen muuttopuuhat: tutustutaan tutuimpiin muuttolintuihin, lintujen äänet ja tuntomerkit*
- *lintujen havainnointi: retki metsään*
- *ympäristön siivous*
- *vuotuismuutto, jutaaminen: talvipaikasta kesäpaikkaan*
- *sisnan valmistaminen: parkin kuoriminen, poronvuotien nivotus ja parkitseminen*
- ***tapahtumat:*** *kevätkuuhla*

Kesä (kesä-heinä)

- *vastan teko*
- *perunan kylvö*
- *hyönteiset: räkkä (apuna porojen keräyksessä)*
- *kerppujen ja vastojen teko*
- *luonnonmateriaalit: kasvien keräys (mm. langan värjäykseen) ja juurien kerääminen käsistöihin*
- ***tapahtumat:*** *juhannus*

Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta

Kielipesätoiminta toteuttaa käytännössä saamelaisille perustuslaissa turvattua oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Kielipesätoiminnalla pyritään kasvattamaan lapset uusiksi kielensiirtäjiksi, jolloin lasten kielitaito kehittyisi äidinkieleksi tai erittäin vahvaksi toiseksi kieleksi. Tämä opas on laadittu kielipesätyöntekijöiden käyttöön antamaan tietoa kielipesätyöstä, lapsen kielenkehityksen vaiheista sekä erilaisista kielen tukemiseen ja kehittämiseen tarkoitetuista menetelmistä